

Sygn. akt **XXVIII C 3121/21**

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia **30 października 2023 roku**

Sąd Okręgowy w Warszawie XXVIII Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący: sędzia del. Michał Maj

Protokolant: Julia Kraszewska

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu **30 października 2023 roku** w Warszawie

sprawy z powództwa **R. S. i J. S.**

przeciwko (...) **Bank (...)** z siedzibą w W.

o ustalenie i zapłatę, ewentualnie o ustalenie i zapłatę

1. ustala, że umowa kredytu numer (...) z dnia 22 lipca 2005 roku jest nieważna,
2. zasądza od pozwanego na rzecz powodów kwoty **148.909,34 zł (sto czterdzieści osiem tysięcy dziewięćset dziewięć złotych 34/100)** i **17.057,55 CHF (siedemnaście tysięcy pięćdziesiąt siedem franków szwajcarskich 55/100)**, z tym że spełnienie tych świadczeń powinno nastąpić za jednoczesnym zaoferowaniem przez powodów pozwanemu kwoty **163.183,51 zł (sto sześćdziesiąt trzy tysiące sto osiemdziesiąt trzy złote 51/100)** albo zabezpieczeniem roszczenia pozwanego o zapłatę tej kwoty,
3. oddala powództwo w pozostałej części,
4. zasądza tytułem zwrotu kosztów procesu od pozwanego na rzecz powodów kwotę **6.464 zł (sześć tysięcy czterysta sześćdziesiąt cztery złote)** z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia uprawomocnienia się niniejszego orzeczenia do dnia zapłaty.

Sygn. akt **XXVIII C 3121/21**

UZASADNIENIE

Strona powodowa (dalej także jako: kredytobiorca, konsument) wniosła o:

- ustalenie, że umowa kredytu zawarta stronami jest nieważna,
- zasądzenie od strony pozwanej (dalej: pozwany, pozwany bank, bank, kredytodawca) kwoty 148.909,34 zł i 17.057,55 CHF z ustawowymi odsetkami za opóźnienie.

Pozwany wniósł o oddalenie powództwa.

Sąd ustalił następujący stan faktyczny:

W dniu 22.07.2005 r. została zawarta umowa kredytu nr (...), na podstawie której (...) Bank (...) S.A. w W. (poprzednik prawny pozwanego) udzielił stronie powodowej kredytu w kwocie 66.080 CHF (§ 1 ust. 1 zdanie pierwsze) przeznaczonego na spłatę dwóch kredytów mieszkaniowych w (...) S.A. i (...) S.A. oraz na prace wykończeniowe budynku mieszkalnego przy ul. (...) w L. (§ 1 ust. 2), na okres od dnia 22.07.2005 r. do dnia 6.07.2032 r. (§ 1 ust. 4).

Kredyt był oprocentowany według zmiennej stopy procentowej, w która w dniu podpisania umowy wynosiła 2,20% w stosunku rocznym (§ 5 ust. 1).

W przypadku gdyby wypłacona kwota nie pokryła w całości zobowiązania kredytobiorcy wynikającego z celu wskazanego w § 1 ust. 2, kredytobiorca zobowiązany był do pokrycia ze środków własnych różnicy pomiędzy kwotą wypłaconego kredytu a kwotą niezbędną do całkowitej spłaty kredytu, o którym mowa w § 1 ust. 2 (§ 1 ust. 9), a w przypadku gdy kwota udzielonego przez bank kredytu przewyższa zadłużenie wraz z odsetkami i opłatami wymienionymi w oświadczeniu banku, o którym mowa w § 1 ust. 1, powstała w ten sposób nadwyżka pozostaje do dyspozycji kredytobiorcy (§ 1 ust. 10).

Umowa przewidywała ponadto, że kwota kredytu określona w CHF zostanie przeliczona na złote według kursu kupna CHF zgodnie z „Tabelą kursów dla operacji bezgotówkowych w (...) S.A. obowiązującą w dniu uruchomienia kredytu (§ 1 ust. 1 zdanie trzecie), kwoty rat wyrażone są w CHF a spłacane po ich przeliczeniu na złote po kursie sprzedaży zgodnie z tabelą kursów walut dla operacji bezgotówkowych w dniu spłaty raty (§ 3 ust. 3).

Dowód: umowa – k. 43-47.

Zawarcie powyższej umowy zostało poprzedzone złożeniem przez stronę powodową zaakceptowanego przez bank wniosku o udzielenie kredytu w kwocie 160.000 zł, w walucie CHF. We wniosku wskazano, że powodowie są małżonkami i posiadają wspólność majątkową, nie prowadzą działalności gospodarczej, posiadają wykształcenie wyższe, powód jest zatrudniony jako kierownik działu w firmie (...), a powódka jest zatrudniona jako starszy komisarz skarbowy w firmie (...).

Dowód: wniosek – k. 123-126, decyzja – k. 127-129.

W dniu 17.04.2018 r. strony zawarły aneks do umowy kredytu, pozwalający na spłatę rat kredytu bezpośrednio w CHF.

Dowód: aneks – k. 138-139.

Kredyt został uruchomiony w dniach 11.08.2005 r. i 2.11.2005 r. kwotą łącznie 163.183,51 zł. Strona powodowa uiściła wobec pozwanego łącznie kwotę 148.909,34 zł i 17.057,55 CHF tytułem spłaty rat kredytu w okresie od dnia 6.09.2005 r. do dnia 1.02.2023 r.

Dowód: zaświadczenie – k. 50-61, 225-227.

Kredyt został zaciągnięty w celu zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych strony powodowej (wykończenie domu), która nie prowadziła działalności gospodarczej związanej z umową kredytu. Strona powodowa nie negocjowała z bankiem postanowień umowy dotyczących sposobu powiązania kredytu z kredytu kursem waluty obcej oraz sposobu przeliczania kursu waluty obcej. Przed zawarciem umowy strona powodowa nie została poinformowana, na czym polega mechanizm powiązania kredytu z kursem CHF, ani w jaki sposób jest tworzona tabela kursowa banku. Osoby reprezentujące bank nie udzieliły również informacji, że spłata kredytu w walucie polskiej spowoduje obciążenie kredytobiorcy kosztami spreadu. Stronie powodowej nie wyjaśniono, w jaki sposób wzrost kursu CHF wobec PLN może przełożyć się na wysokość kapitału i rat kredytu oraz nie przedstawiono wykresów obrazujących, jak we wcześniejszych latach kształtował się kurs CHF/PLN ani w jaki sposób zmiana tego kursu wpłynęłaby na wysokość rat i zadłużenia kredytobiorcy. W czasie zawierania umowy kredytu powodowie posiadali wykształcenie wyższe (powód administracyjne, a powódka ekonomiczne) i byli zatrudnieni jako urzędnicy (...) Strona powodowa nie posiadała także żadnych dochodów ani oszczędności w CHF. Strona powodowa zna i rozumie skutki nieważności umowy kredytu i zgadza się na stwierdzenie nieważności tej umowy. Strona powodowa dowiedziała się, że w zawartej przez nią umowie zostały zawarte niedozwolone postanowienia umowne w 2019 r. Powodowie są małżonkami, a w ich związku obowiązują ustrój ustawowej wspólności majątkowej.

Dowód: przesłuchanie strony powodowej – k. 232-233.

Na rozprawie w dniu 13.02.2023 r. pełnomocnik pozwanego złożył stronie powodowej oświadczenie o skorzystaniu z prawa zatrzymania świadczenia kredytobiorcy dochodzonego w niniejszej sprawie do czasu spełnienia przez kredytobiorcę świadczenia wzajemnego w kwocie 163.183,51 zł.

Dowód: protokół – k. 232v

Podstawę ustaleń faktycznych stanowiły wymienione dokumenty, których treść ani autentyczność nie była kwestionowana przez strony, oraz zeznania strony powodowej, które były spójne, logiczne, konsekwentne i pobawione sprzeczności oraz znajdowały potwierdzenie w pozostałych dowodach. Powyższe dowody były wystarczające dla oceny stanowisk i żądań stron, zaś pozostałe dowody zostały pominięte, ponieważ nie miały istotnego znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy, a ich przeprowadzenie skutkowałoby zbędnym przedłużeniem postępowania.

Dowód z opinii biegłego został pominięty, ponieważ przeprowadzenie przez biegłego wyliczeń byłoby zbędne wobec stwierdzenia, że umowa kredytu jest nieważna, a rozpoznanie sprawy nie wymagało wiadomości specjalnych (art. 278 § 1 k.p.c.).

Dowód z zeznań świadka A. S. zgłoszony przez pozwanego bank został pominięty, gdyż świadek nie brał udziału w procesie kredytowym dotyczącym umowy, której dotyczy niniejsza sprawa, a zatem nie był w stanie przedstawić faktów dotyczących okoliczności zawarcia tej umowy, natomiast ogólne informacje dotyczące zawierania podobnych umów oraz funkcjonowania pozwanego banku nie miały istotnego znaczenia.

Sąd zważył, co następuje:

Powództwo jest zasadne.

Status konsumenta i przedsiębiorcy, brak negocjacji i świadczenia główne.

Dowody przeprowadzone w sprawie nie budzą wątpliwości co do tego, że umowa kredytu wiąże się z działalnością gospodarczą pozwanego, a zarazem brak jest takiego związku w przypadku kredytobiorcy, a zatem należy go uznać za konsumenta (art. 22¹ k.c.).

Ciężar dowodu, że § 1 ust. 1 zdanie pierwsze umowy (dalej: klauzula ryzyka walutowego), § 1 ust. 1 zdanie trzecie i § 3 ust. 3 umowy (dalej: klauzule przeliczeniowe) zostały indywidualnie uzgodnione, spoczywał na banku (art. 385¹ § 4 k.c.), który temu ciężarowi nie sprostał - nie można bowiem uznać „wyboru waluty” kredytu przez konsumenta za negocjacje, skoro sprowadza się to jedynie do zatwierdzenia jednej z kilku możliwości oferowanych przez bank, zaś sam sposób przeliczania kursów walut był ustalany jednostronnie przez bank.

Sama kwota kredytu (w CHF) nie była uzgodniona indywidualnie, ponieważ ustalenia określonej kwoty franków szwajcarskich dokonał pozwany bank – kredytobiorca we wniosku kredytowym wskazał określoną kwotę w PLN, natomiast bank dokonał jej przeliczenia na CHF według swojej tabeli kursowej, a zatem bez uzgodnienia z konsumentem – podanie kwoty kredytu w walucie obcej było konieczne z uwagi na konstrukcję kredytu denominowanego i nie wynikało z woli konsumenta, którego celem było uzyskanie środków w PLN, skoro miały one być przeznaczone na realizację celu mieszkaniowego w Polsce.

Obie grupy postanowień umownych określają świadczenia główne w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c., ponieważ nie tylko samo powiązanie kredytu z walutą obcą, ale również sposób dokonywania przeliczeń walutowych koniecznych do realizacji takiej umowy określają samą istotę umowy kredytu denominowanego w walucie obcej.

Niejednoznaczność i abuzyjność klauzul ryzyka walutowego.

Na banku udzielającym kredytu powiązanego z walutą obcą ciąży obowiązek udzielenia kredytobiorcy niezbędnych informacji dotyczących skutków zawarcia tej umowy, tj. „po pierwsze, kredytobiorca musi zostać jasno

poinformowany, że podpisując umowę kredytu w obcej walucie, ponosi pewne ryzyko kursowe, które z ekonomicznego punktu widzenia może okazać się dla niego trudne do udźwignięcia w przypadku dewaluacji waluty, w której otrzymuje wynagrodzenie. Po drugie, przedsiębiorca, w niniejszym przypadku bank, musi przedstawić ewentualne wahania kursów wymiany i ryzyko wiążące się z zaciągnięciem kredytu w walucie obcej, zwłaszcza w przypadku, gdy konsument będący kredytobiorcą nie uzyskuje dochodów w tej walucie.”¹ Wszelkie wątpliwości co do spełnienia przez bank wymogu przejrzystości powinny być interpretowane na korzyść konsumenta.²

Sąd zauważa przy tym, że ryzyko kursowe w przypadku kredytu denominowanego w walucie obcej było dalej idące aniżeli przy kredycie indeksowanym w walucie obcej. Mianowicie obciążenie tym ryzykiem w wypadku kredytu indeksowanego następowało w dacie wypłaty kredytu (bank ustalał wówczas saldo zadłużenia w walucie obcej), podczas gdy w przypadku kredytu denominowanego ryzyko to pojawiała się już w chwili podpisania umowy, skoro kredytobiorca nie wiedział, jaki kurs waluty obcej będzie miał zastosowanie w dacie wypłaty kredytu. Tym samym pojawiała się ryzyko, że kredytobiorca otrzyma od banku mniej pieniędzy aniżeli potrzebuje na zrealizowanie celu finansowanego kredytem (konsekwencje tego bywały najbardziej dotkliwe w wypadku kredytów wypłacanych w transzach w celu budowy domu albo nabycia lokalu od dewelopera – wypłata transz po upływie kilku-kilkunastu miesięcy mogła wiązać się z istotną zmianą kursu waluty obcej). Od tego rodzaju problemu wolny był natomiast kredyt indeksowany, skoro wprost przewidywał kwotę, która była wypłacana kredytobiorcy.

Strona powodowa nie uzyskała wspomnianych informacji od pozwanego. Oznacza to, że klauzula ryzyka walutowego nie została sformułowana w sposób jednoznaczny (art. 385¹ § 1 k.c.), ponieważ nie pozwalała kredytobiorcy na zrozumienie wszelkich konsekwencji finansowych wiążących się z zawarciem kredytu powiązanego z kursem waluty obcej.

Ponadto postanowienie to kształtuje prawa i obowiązki konsumenta sprzecznie z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (art. 385¹ § 1 k.c.). Mianowicie zawarcie umowy kredytu powiązanego z walutą obcą wiązało się z powstaniem ryzyka kursowego, polegającego na tym, że znaczna zmiana kursu walut mogła prowadzić do istotnej zmiany wysokości zobowiązania jednej ze stron, a skala tego ryzyka była nieograniczona. Pozwany bank zabezpieczał się przed tym ryzykiem stosownymi transakcjami (których koszty były pokrywane m.in. ze spreadów pobieranych od kredytobiorców), natomiast kredytobiorcy w praktyce nie mieli już takiej możliwości. W tej sytuacji należało wymagać od banku będącego profesjonalistą udzielenia stosowanych informacji i pouczeń konsumentom, którzy byli stroną słabszą i gorzej zorientowaną w funkcjonowaniu rynku finansowego. Bank jednak zaniechał dopełnienia tego obowiązku. Informacja dotycząca ryzyka kursowego była niepełna, skrótowa i niewystarczająca. Skala ryzyka kursowego wymagała od banku przedstawienia symulacji obrazującej wpływ znacznego wzrostu kursu waluty obcej na wysokość rat kredytu i całego zadłużenia kredytobiorcy, jak również wykresu obrazującego zmiany wcześniejsze zmiany kursu CHF/PLN przez odpowiednio długi okres, tymczasem pozwany nie wypełnił tych wymogów. Zabrakło także pouczeń o realnych skutkach znacznego zmiany kursu waluty obcej, w szczególności o tym, że skala ryzyka kursowego jest nieograniczona, a kredytobiorca w praktyce nie ma żadnej możliwości zabezpieczenia się przed tym ryzykiem. Powyższe zaniechania informacyjne są szczególnie istotne, jeśli wziąć pod uwagę indywidualną sytuację strony powodowej, w tym jej wykształcenie i doświadczenie dowodowe (opisane w stanie faktycznym niniejszego uzasadnienia) oraz fakt, że nie posiadała ona dochodów ani oszczędności w CHF.

Klauzula ryzyka kursowego w umowie kredytu denominowanego w walucie obcej określa samą kwotę kredytu, czyli najistotniejsze postanowienie umowy kredytu. A zatem nie ma w ogóle możliwości, aby „luka” powstała po tej klauzuli mogła zostać uzupełniona przepisem prawa krajowego.

Niejednoznaczność i abuzyność klauzul przeliczeniowych.

Klauzule przeliczeniowe nie zostały sformułowane w sposób niejednoznaczny (art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c.), tj. prostym i zrozumiałym językiem (art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13/EWG), ponieważ ich treść nie pozwala na stwierdzenie, w jaki sposób pozwany bank ustala kurs CHF dla celu wykonania umowy kredytu, a także kształtują one prawa i obowiązki

konsumenta sprzecznie z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (art. 385¹ § 1 k.c.). W oparciu o te postanowienia kredytobiorca został obciążony koniecznością pokrywania kosztów spreadu (różnicy pomiędzy kursem kupna i sprzedaży waluty obcej), pomimo że koszty te nie odpowiadały żadnej usłudze świadczonej przez bank na rzecz klienta, a służyły jedynie pokryciu kosztów udzielenia przez bank kredytu i zabezpieczenia banku przed ryzykiem kursowym, a w umowie brak jest jednoznacznej informacji o tym, że konsument ponosi takie koszty, jaka jest ich wysokość i z czego one wynikają. Ponadto klauzule przeliczeniowe dawały pozwanemu bankowi w istocie całkowitą swobodę w sposobie kształtowania wysokości kursu waluty obcej, ponieważ postanowienia umowy w żaden sposób nie precyzowały, w oparciu o jakie zasady kurs waluty obcej miał być ustalany przez bank. Tym samym bank mógł ustalić ten kurs na dowolnym poziomie, nawet oderwanym od jakiegokolwiek kursu występującego na rynku, ze szkodą dla kredytobiorcy. Jednocześnie kredytobiorca w żaden sposób nie mógł się sprzeciwić wysokości kursu narzuconego przez bank i był zmuszony stosować się do niego, gdyż nie miał możliwości spłaty rat kredytu bezpośrednio w walucie obcej. W rezultacie bank w oparciu o klauzule przeliczeniowe uzyskał rzeczywistą możliwość dowolnego kształtowania wysokości świadczeń kredytobiorcy i własnych, co jest w oczywisty sposób sprzeczne z dobrymi obyczajami i rażąco narusza interesy konsumenta.

Należy przy tym zwrócić uwagę, że konstrukcja kredytu denominowanego determinowała to, że zakres swobody banku w kształtowaniu praw i obowiązków stron był jeszcze dalej idący aniżeli przy kredycie indeksowanym. Mianowicie w kredycie indeksowanym kwota kredytu była od początku podana w PLN, a zatem umowa przewidywała wprost wysokość świadczenia, które ma spełnić bank. Natomiast z uwagi na fakt, że w kredycie denominowanym kwota kredytu była wskazana w CHF, a jej wypłata była dokonywana w PLN po dokonaniu przeliczenia przez bank, oznaczało to, że w tego rodzaju kredycie bank decyduje nie tylko o wysokości świadczeń spełnianych przez kredytobiorcę, ale także o wysokości świadczenia spełnianego przez siebie.

Sąd dokonał oceny, czy postanowienia umowne są niedozwolone (art. 385¹ § 1 k.c.), według stanu z chwili zawarcia umowy.³ Tym samym dla powyższej oceny nie miały żadnego znaczenia okoliczności takie jak sposób wykonywania umowy, wieloletnie wykonywanie umowy przez kredytobiorcę bez żadnych zastrzeżeń, faktyczny sposób ustalania wysokości kursów waluty obcej przez bank i ich relacja do innych kursów występujących na rynku, późniejsze zmiany regulaminu pozwanego banku, późniejsze zmiany stanu prawnego (w szczególności wejście w życie ustawy z dnia 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw) czy kwestia ewentualnego zawarcia przez strony aneksu do umowy kredytu upoważniającego kredytobiorcę do spłaty rat kredytu bezpośrednio w walucie obcej. Dla oceny abuzywności klauzul przeliczeniowych nie miało znaczenia, że wybór kredytu powiązanego z kursem waluty obcej pozwalał kredytobiorcy na skorzystanie z niższego oprocentowania (LIBOR CHF).

Zgodnie z art. 385¹ § 1 k.c., niedozwolone postanowienia umowne nie wiążą konsumenta, zatem brak jest podstaw do modyfikacji tych postanowień lub uznania, że nie wiążą one konsumenta jedynie w pewnym zakresie ani uzupełnienia powstałej po tych postanowieniach „luki” jakąkolwiek treścią, w tym w szczególności przepisami prawa krajowego. Odmienne zapatrywanie byłoby sprzeczne z brzmieniem oraz celem przepisów art. 385¹ § 1 k.c. i art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13/EWG.⁴ Przede wszystkim zaś uzupełnienie umowy przepisem prawa krajowego nie może mieć miejsca w sytuacji, w której usunięcie z umowy nieuczciwego warunku prowadzi do jej nieważności, która jest akceptowana przez konsumenta,⁵ zaś w niniejszej sprawie kredytobiorca nie zgodził się na obowiązywanie umowy z nieuczciwymi warunkami ani na uzupełnienie jej treści przepisem prawa krajowego, natomiast wyraził zgodę na stwierdzenie nieważności umowy, będąc świadomym wynikających z tego konsekwencji. Co więcej, przepisem krajowym służącym uzupełnieniu treści umowy nie mogłyby być art. 358 § 2 k.c. w brzmieniu obowiązującym od dnia 24.01.2009 r., ponieważ jest on przepisem prawa krajowego o charakterze ogólnym, który nie ma zastosowania konkretnie do umów zawieranych pomiędzy przedsiębiorcą a konsumentem.⁶

Nieważność umowy.

Klauzula ryzyka kursowego określa główny przedmiot umowy i charakteryzuje jej istotę, a zatem uznanie tego postanowienia umownych za niedozwolone skutkuje brakiem możliwości wykonywania umowy kredytu i tym samym powoduje jej nieważność. Także uznanie samych klauzul przeliczeniowych za niedozwolone postanowienia umowne skutkuje nieważnością całej umowy kredytu, ponieważ postanowienia te oznaczają główny przedmiot umowy i określają sposób jej wykonywania – skoro zaś nie jest możliwe określenie sposobu wykonywania umowy, to musi ona być uznana za nieważną. Stanowisko to przeważa w aktualnym orzecznictwie.⁷

Należy przy tym mieć na uwadze, że w przypadku kredytu denominowanego, który podlegał wypłacie tylko w PLN, skutek w postaci nieważności umowy wobec stwierdzenia abuzywności klauzuli przeliczeniowej dotyczącej wypłaty kredytu w złotych po kursie kupna banku jest jeszcze bardziej ewidentny aniżeli w przypadku innych umów kredytu powiązanych z walutą obcą. Skoro bowiem kwota kredytu była wyrażona w CHF, lecz wypłata kredytu była możliwa tylko w PLN, to wyłączenie z umowy regulującej sposób przeliczenia CHF na PLN dla celu wypłaty kredytu powoduje, że nie jest w ogóle możliwe ustalenie kwoty PLN, w której kredyt ma zostać wypłacony, a tym samym nie jest możliwe ustalenie treści podstawowego świadczenia banku, o którym mowa w art. 69 ust. 1 ustawy Prawo bankowe. Stanowisko to znajduje oparcie w aktualnym orzecznictwie Sądu Najwyższego, który wskazał, że „umowa jest umową kredytu denominowanego, w której określono kwotę kredytu w walucie obcej i przewidziano jednocześnie, że wypłata powinna nastąpić w złotych. Eliminacja klauzuli przeliczeniowej w takiej umowie sprawia, że nie wiadomo, jaką kwotę powinien wypłacić bank. Oznacza to, że brakuje niezbędnego elementu konstrukcyjnego stosunku prawnego i niemożliwe jest jego uzupełnienie.”⁸ Faktem jest, że w dawniejszym orzecznictwie Sądu Najwyższego dopuszczano możliwość utrzymania w mocy umowy kredytu denominowanego po stwierdzeniu bezskuteczności niedozwolonych klauzul przeliczeniowych przez uznanie, że kwotą kredytu nie jest kwota wskazana w umowie w CHF,⁹ lecz kwota faktycznie wypłacona przez bank w PLN, jednak zabieg ten de facto stanowi niedopuszczalną ingerencję Sądu w treść umowy kredytu wykraczającą poza ramy wynikające z art. 385¹ § 1 k.c. i art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13/EWG, która została wprost wykluczona w aktualnym orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości.¹⁰ Co więcej, przedstawione stanowisko Sądu Najwyższego budzi zastrzeżenia z tej przyczyny, że czyni niemożliwym ustalenie kwoty kredytu (czyli najważniejszego postanowienia umowy kredytu) w inny sposób niż kwota, która została faktycznie wypłacona przez bank, a tym samym więc niemożliwa jest weryfikacja, czy bank spełnił swoje świadczenie prawidłowo, skoro jakakolwiek kwota wypłacona przez bank w PLN zostanie uznana za kwotę kredytu, co w istocie pozwala bankowi na dowolne ustalenie wysokości świadczenia, co przecież zostało uznane za przyczynę abuzywności klauzul przeliczeniowych.

Jednocześnie strona powodowa stanowczo wyraziła zgodę na stwierdzenie nieważności umowy, będąc świadoma wynikających z tego konsekwencji. Należy tutaj zwrócić uwagę, że wprawdzie art. 385¹ § 1 k.c. (ani art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13) nie wskazuje wprost na sankcję nieważności umowy zawierającej niedozwolone postanowienia umowne, niemniej jednak jeżeli te niedozwolone postanowienia umowne określają świadczenia główne umowy, to należy przyjąć, że w takiej sytuacji sankcja nieważności całej umowy będzie mieć podstawę w art. 58 § 1 k.c.

Jednocześnie brak jest podstaw do uznania umowy kredytu za bezwzględnie nieważną. Zawieranie umów kredytu powiązanych z walutą obcą (indeksowanych i denominowanych) jest i było dopuszczalne w świetle art. 353¹ k.c. i art. 69 ustawy Prawo bankowe w brzmieniu obowiązującym w dacie zawarcia umowy. Jak wyjaśniono wcześniej, postanowienia umowne obciążające kredytobiorcę nieograniczonym ryzykiem kursowym oraz dające bankowi całkowitą swobodę w kształtowaniu kursu waluty obcej stanowią niedozwolone postanowienia umowne (art. 385¹ § 1 k.c.), co wyłącza możliwość uznania ich za sprzeczne z zasadami współżycia społecznego (art. 58 § 2 k.c.) lub sprzeczne z naturą stosunku prawnego kredytu denominowanego w walucie obcej (art. 353¹ k.c.).¹¹

Interes prawny.

Roszczenie o ustalenie nieistnienia stosunku prawnego wynikającego z umowy wynikającego z nieważności umowy zasługuje na uwzględnienie, ponieważ umowa kredytu jest nieważna, a strona powodowa posiada interes prawny w rozumieniu art. 189 k.p.c. Mianowicie okres kredytu wskazany w umowie jeszcze nie upłynął, zaś bank stoi na stanowisku, że umowa jest ważna, domaga się od kredytobiorcy zapłaty kolejnych rat kredytu i nie wyraża zgody na wykreślenie z księgi wieczystej hipoteki zabezpieczającej roszczenia banku wynikające z umowy. Wobec tego powództwo kredytobiorcy o zapłatę nie kończyłoby definitywnie sporu stron dotyczącego oceny, czy umowa jest ważna.¹²

Świadczenie nienależne.

Nieważność umowy kredytu *ex tunc* oznacza, że wszystkie świadczenia spełnione na jej podstawie stanowią świadczenia nienależne (*condictio sine causa*) podlegające zwrotowi na podstawie art. 405 k.c. w zw. z art. 410 § 1 k.c. Natomiast okoliczność, że bankowi przysługuje wobec kredytobiorcy roszczenie o zwrot równowartości wypłaconego kapitału kredytu nie ma w tym względzie znaczenia (z zastrzeżeniem skutków wynikających z ewentualnego wniesienia przez pozwanego powództwa wzajemnego bądź podniesienia zarzutu potrącenia lub zatrzymania).¹³ Wobec tego brak jest podstaw do oddalenia powództwa o zapłatę na podstawie art. 409 k.c., art. 411 pkt 2 k.c., art. 411 pkt 4 k.c. czy jakiegokolwiek innej (w tym także art. 5 k.c.).

Strona powodowa uiszczyła wobec pozwanego łącznie kwotę 148.909,34 zł i 17.057,55 CHF tytułem spłaty rat kredytu w okresie objętym żądaniem pozwu a zatem kwota ta stanowiła świadczenie nienależne strony powodowej, którego równowartość zasądzono od pozwanego na rzecz strony powodowej.

Sposób zasądzenia świadczenia.

Należność zasądzono na rzecz powodów będących małżonkami do ich majątku wspólnego. Jak słusznie wskazuje się w literaturze, „Poprawną formułą jest więc tutaj „zasądzenie świadczenia na rzecz powodów”; bez zastosowania konstrukcji zasądzenia solidarnego, ale też bez rozdzielania świadczenia na części przypadające każdemu z małżonków. Jest zaś oczywistością, że zasądzone na rzecz obojga małżonków świadczenie wejdzie, po jego wyegzekwowaniu, do majątku wspólnego małżonków; stanowiącego przedmiot wspólności łącznej.”¹⁴

Zarzut przedawnienia.

Zarzut przedawnienia podniesiony przez pozwanego był nieskuteczny. Strona powodowa dochodziła w niniejszej sprawie zwrotu świadczenia nienależnego (art. 405 k.c. w zw. z art. 410 § 1 k.c.). Przepisy o bezpodstawnym wzbogaceniu i świadczeniu nienależnym nie przewidują żadnego szczególnego terminu przedawnienia, a zatem zastosowanie znajdują zasady ogólne. Zgodnie z art. 118 k.c. i art. 5 ust. 3 ustawy z dnia 13 kwietnia 2018 r. o zmianie ustawy - kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw, roszczenie o zwrot świadczeń spełnionych przed dniem 9.07.2018 r. przedawnia się po upływie terminu 10 lat, a roszczenie o zwrot świadczeń spełnionych od tej daty przedawnia się po upływie 6 lat, z końcem roku kalendarzowego. Termin przedawnienia roszczenia konsumenta o zwrot świadczeń spełnionych na podstawie umowy kredytu, która jest nieważna bądź zawiera niedozwolone postanowienia umowne rozpoczyna bieg z dniem, w którym konsument dowiedział się (lub przy zachowaniu należytej staranności powinien był się dowiedzieć) o tym, że umowa jest nieważna lub że zawiera niedozwolone postanowienia umowne.¹⁵ Z przeprowadzonych w sprawie dowodów z dokumentów i przesłuchania strony powodowej nie wynika, aby dowiedziała się o zawarciu w umowie niedozwolonych postanowień umownych wcześniej niż w 2019 r., a zatem należało przyjąć, że w tym roku rozpoczął się bieg terminu przedawnienia (art. 120 § 1 k.c.) roszczenia kredytobiorcy o zapłatę, który nie upłynął jeszcze w dniu złożenia pozwu, kiedy to doszło do przerwania biegu tego terminu (art. 123 § 1 pkt 1 k.c.).

Zarzut zatrzymania.

Zarzut zatrzymania podniesiony przez pozwanego okazał się zasadny.

Podniesienie tego zarzutu co do zasady było możliwe w oparciu o art. 496 k.c. w zw. z art. 497 k.c., ponieważ umowa kredytu jest umową wzajemną w rozumieniu art. 487 § 2 k.c. Kwestia ta wprawdzie nie jest jednolicie rozstrzygana w orzecznictwie (o czym świadczy skierowanie do Sądu Najwyższego 3 pytań prawnych w sprawach o sygn. III CZP 89/22, III CZP 126/22 i III CZP 152/22), niemniej jednak stanowisko, że umowa kredytu jest umową wzajemną jest jednolite w orzecznictwie Sądu Najwyższego¹⁶ i przeważające w orzecznictwie Sądu Apelacyjnego w Warszawie.¹⁷ Sąd w tut. składzie podziela to stanowisko, z uwagi na fakt, że istota umowy kredytu sprowadza się do oddania przez bank środków pieniężnych do dyspozycji kredytobiorcy w zamian za świadczenie wzajemne w postaci zapłaty odsetek. Oba te świadczenia są zatem ekwiwalentne.

Zarzut zatrzymania został oparty na materialnoprawnym oświadczeniu o skorzystaniu z prawa zatrzymania, które zostało złożone przez pełnomocnika pozwanego posiadającego umocowanie do składania stosownych oświadczeń materialnoprawnych. Oświadczenie to dotarło do wiadomości kredytobiorcy (art. 61 § 1 k.c.). Oświadczenie o skorzystaniu z prawa potrącenia nie wymaga zachowania szczególnej formy. Oświadczenie to było stanowcze i jednoznaczne oraz obejmowało roszczenie pozwanego wobec strony powodowej o zwrot równowartości kwoty kapitału kredytu udostępnionego kredytobiorcy. Fakt, że pozwanemu na podstawie art. 405 k.c. w zw. z art. 410 § 1 k.c. przysługuje to roszczenie nie budził wątpliwości i wynikał z przeprowadzonych dowodów, w tym w szczególności z umowy kredytu i zaświadczeń banku wskazujących na udostępnienie kapitału kredytu kredytobiorcy. Oświadczenie o skorzystaniu z prawa zatrzymania nie było złożone z zastrzeżeniem warunku w rozumieniu art. 89 k.c. (czym innym jest natomiast ewentualny zarzut potrącenia). Przepisy art. 496 k.c. i art. 497 k.c. nie wymagają, aby roszczenie objęte prawem zatrzymania było wymagalne (inaczej niż w przypadku potrącenia – art. 498 § 1 k.c.), co jest logiczne, skoro zatrzymanie nie służy dochodzeniu ani realizacji roszczenia. Ponadto roszczenie pozwanego banku o zwrot równowartości kapitału kredytu nie było przedawnione w chwili składania oświadczenia o skorzystaniu z prawa zatrzymania, ponieważ od chwili doręczenia pozwanemu pierwszego pisma, w którym strona powodowa powołała się na zawarte w umowie niedozwolone postanowienia umowne i wynikającą stąd nieważność umowy kredytu, nie upłynęły jeszcze 3 lata (art. 118 k.c.). Sąd nie dopatrył się także przyczyn uzasadniających uznanie skorzystania z prawa zatrzymania za nadużycie prawa podmiotowego (art. 5 k.c.), w tym w szczególności z tej przyczyny, że pozwany mógłby złożyć dalej idące oświadczenie o potrąceniu – sam fakt, że pozwany mógłby złożyć oświadczenie o potrąceniu (po uprzednim wezwaniu kredytobiorcy do zapłaty) nie stanowi wystarczającego argumentu pozwalającego na uznanie oświadczenia o skorzystaniu z prawa zatrzymania za nadużycie prawa podmiotowego.

Podsumowując, oświadczenie o skorzystaniu z prawa zatrzymania okazało się skuteczne, podobnie jak oparty na nim zarzut zatrzymania. Zarzut ten nie był spóźniony, skoro żaden przepis proceduralny nie zakreśla terminu na jego zgłoszenie (jak np. art. 203¹ § 2 k.p.c. co do zarzutu potrącenia). Złożenie zarzutu zatrzymania w sposób ewentualny jest dopuszczalne, podobnie jak zgłoszenie ewentualnego zarzutu potrącenia.

Skuteczne podniesienie przez pozwanego zarzutu zatrzymania skutkowało zawarciem w wyroku zastrzeżenia, że spełnienie świadczenia przez pozwanego powinno nastąpić za jednoczesnym zaoferowaniem przez stronę powodową pozwanemu kwoty stanowiącej równowartość kapitału kredytu albo zabezpieczeniem roszczenia pozwanego o zapłatę tej kwoty.

Odsetki.

Skuteczne skorzystanie przez pozwanego z prawa zatrzymania wzajemnego świadczenia pieniężnego wyłączyło opóźnienie w spełnieniu tego świadczenia, co wykluczyło dochodzenie przez stronę powodową odsetek za okres późniejszy. Należy zauważyć, że „skorzystanie z prawa zatrzymania ma charakter konstytutywny i ze względu na brak regulacji szczególnej nie wywołuje skutku ex tunc, a jedynie skutki na przyszłość. Oznacza to, że podniesienie zarzutu zatrzymania nie anuluje stanu opóźnienia, który powstał przed złożeniem oświadczenia woli o skorzystaniu z tego prawa. Za ten okres (do chwili podniesienia zarzutu zatrzymania) odsetki za opóźnienie są należne.”¹⁸

Roszczenie o zwrot świadczenia nienależnego stanowi roszczenie bezterminowe, a zatem staje się wymagalne po wezwaniu do zapłaty (art. 455 k.c.). Z dowodów przeprowadzonych w sprawie nie wynika, aby przed wszczęciem niniejszego procesu pozwanemu zostało doręczone pismo obejmujące żądanie zapłaty kwoty dochodzonej przez stronę powodową w niniejszej sprawie. Wobec tego funkcję wezwania do zapłaty spełnił odpis pisma procesowego z dnia 2.02.2023 r. Pismo stanowiące rozszerzenie powództwa zostało pozwanemu już po złożeniu przez pełnomocnika pozwanego powodowi oświadczenia o skorzystaniu z prawa zatrzymania, a zatem pozwany nie pozostawał w ogóle w opóźnieniu. Wobec tego Sąd oddalił powództwo w zakresie żądania zasądzenia odsetek.

Koszty procesu.

Pozwany przegrał sprawę w całości, co uzasadniało zasądzenie od niego na rzecz strony powodowej całych kosztów procesu na podstawie art. 98 § 1 i 3 k.p.c. obejmujących kwoty:

- 1.000 zł tytułem równowartości opłaty od pozwu,
- 34 zł tytułem równowartości opłaty skarbowej od pełnomocnictwa,
- 30 zł tytułem opłaty od rozszerzenia powództwa,
- 5.400 zł tytułem kosztów zastępstwa prawnego w stawce wynikającej z § 2 pkt 6 w zw. z § 19 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie.

1 vide wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 20.09.2017 r., C#186/16, A., pkt 49-50,

2 vide:

- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20.06.2022 r., II CSKP 701/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23.06.2022 r., II CSKP 616/22,

3 por. uchwała składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 20.06.2018 r., III CZP 29/17,

4 por.:

- wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 3.10.2019 r., C-290/18, D.,
- wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 29.04.2021 r., C-19/20, Bank (...),

5 por. wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 8.09.2022 r., C-80/21 – C-82/21, (...), pkt 78,

6 por. wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 8.09.2022 r., C-80/21 – C-82/21, (...), pkt 76,

7 por.:

- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11.12.2019 r., V CSK 382/18, LEX nr 2771344,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3.02.2022 r., II CSKP 415/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3.02.2022 r., II CSKP 975/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3.03.2022 r., II CSKP 459/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17.03.2022 r., II CSKP 474/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23.03.2022 r., II CSKP 532/22,

- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10.05.2022 r., II CSKP 285/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10.05.2022 r., II CSKP 382/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18.05.2022 r., II CSKP 1030/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19.05.2022 r., II CSKP 797/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19.05.2022 r., II CSKP 971/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19.05.2022 r., II CSKP 985/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20.05.2022 r., II CSKP 403/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20.05.2022 r., II CSKP 419/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20.05.2022 r., II CSKP 796/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20.05.2022 r., II CSKP 943/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26.05.2022 r., II CSKP 650/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20.06.2022 r., II CSKP 701/22,
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23.06.2022 r., II CSKP 616/22,
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 31.05.2022 r., I CSK 2314/22,
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15.06.2022 r., I CSK 2326/22,
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23.06.2022 r., I CSK 2538/22,
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23.06.2022 r., I CSK 2722/22,
- 8 por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26.05.2022 r., II CSKP 650/22,
- 9 por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29.10.2019 r., IV CSK 309/18,
- 10 por. wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 8.09.2022 r., C-80/21 – C-82/21, (...), pkt 79, 83-84,
- 11 por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 28.04.2022 r., III CZP 40/22,
- 12 por.:
 - wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17.03.2022 r., II CSKP 474/22,
 - wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10.05.2022 r., II CSKP 163/22,
 - wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18.05.2022 r., II CSKP 1030/22,
 - wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19.05.2022 r., II CSKP 797/22,
 - wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20.06.2022 r., II CSKP 701/22,
 - wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23.06.2022 r., II CSKP 616/22,
- 13 por.:

- uchwała Sądu Najwyższego z dnia 16.02.2021 r., III CZP 11/20,

- uchwała składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z mocą zasady prawnej z dnia 7.05.2021 r., III CZP 6/21,

14 por. Edward Gniewek, O wadliwościach stosowania zasad solidarności czynnej w postępowaniu sądowym – uwag kilka, MOP 2009, Nr 3, str. 121,

15 por.:

- wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 9.07.2020 r., (...) i (...), C#698/18 i C#699/18,

- wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 16.07.2020 r., (...) i (...), C#224/19 i C#259/19,

- wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 22.04.2021 r., (...), C-485/19,

- wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 10.06.2021 r., (...), C-776/19 - C-782/19,

- wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 8.09.2022 r., (...), C-80/21 – C-82/21,

- uchwała składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z mocą zasady prawnej z dnia 7.05.2021 r., III CZP 6/21,

- uchwała Sądu Najwyższego z dnia 13.01.2022 r., III CZP 61/22

16 por.:

- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7.04.2011 r., IV CSK 422/10,

- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7.03.2014 r., IV CSK 440/13,

- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7.03.2017 r., II CSK 281/16,

- uchwała Sądu Najwyższego z dnia 16.02.2021 r., III CZP 11/20,

- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3.02.2022 r., II CSKP 459/22,

- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17.03.2022 r., II CSKP 474/22,

17 por.:

- wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 22.10.2020 r., I ACa 709/19,

- wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 26.10.2020 r., I ACa 215/20,

- wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 4.11.2020 r., I ACa 198/20,

- wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 25.11.2020 r., VI ACa 779/19,

- wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 15.10.2021 r., V ACa 689/18,

- wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 26.10.2021 r., I ACa 271/19,

- wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 25.11.2021 r., I ACa 266/18,

- wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 15.12.2021 r., I ACa 448/18,

- wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 15.12.2021 r., I ACa 299/21,

- wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 16.12.2021 r., V ACa 542/20,
 - wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 20.12.2021 r., I ACa 160/21,
 - wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 10.01.2022 r., VI ACa 4/21,
 - wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 11.01.2022 r., I ACa 477/19,
 - wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 12.01.2022 r., V ACa 608/21,
 - wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 24.01.2022 r., I ACa 27/21,
 - wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 25.01.2022 r., I ACa 665/21,
 - wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 31.01.2022 r., I ACa 719/21,
 - wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 31.01.2022 r., I ACa 619/20,
 - wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 14.02.2022 r., I ACa 461/18,
 - wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 14.02.2022 r., I ACa 657/21,
 - wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 23.02.2022 r., V ACa 700/21,
 - wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 9.03.2022 r., V ACa 686/21,
 - wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 15.03.2022 r., I ACa 18/20,
 - wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 17.03.2022 r., VI ACa 757/18,
 - wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 23.03.2022 r., VI ACa 956/20,
 - wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 30.03.2022 r., I ACa 987/21,
 - wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 7.04.2022 r., V ACa 466/20,
 - wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 13.04.2022 r., VI ACa 458/21,
 - wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 27.04.2022 r., I ACa 137/21,
 - wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 29.04.2022 r., I ACa 76/21,
 - wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 29.04.2022 r., I ACa 121/21,
 - wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 29.04.2022 r., I ACa 863/21,
 - wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 25.05.2022 r., V ACa 853/21,
 - wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 2.06.2022 r., V ACa 593/21,
- 18 por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 31.05.2022 r., II CSKP 34/22.